

Seletuskiri tsiviilkohtumenetluse seadustiku muudatuste kohta

Paragrahvi 384 lõike 1 muutmine

Paragrahvi 384 lõike muutmise eesmärgiks on pikendada hagi tagamise avalduse lahendamise tähtaega praegusest ühest tööpäevast kolme tööpäevani. Muudatus on põhjendatud sellega, et praegu seadusega ettenähtud ülilühike tähtaeg toob kaasa asjade ümber jagamise vajaduse, kui kohtunik on nt koolitusel või hõivatud teises asjas toimuva menetlusega. Ümberjagamine tähendab aga seda, et asenduskorras hagi tagamise taotlust lahendav kohtunik peab endale selgeks tegema asja, millega ta senini tegelenud ei ole, materjalid. Lisaks tekitab ümberjagamine menetlusosalistele kiusatust esitada samu hagi tagamise taotlusi korduvalt lootuses, et asja vaatab läbi teine kohtunik, kes lahendab hagi tagamise taotluse teisiti (taotlejale soodsamalt).

Paragrahvi 384 täiendamine lõikega 1¹

Paragrahvi 384 täiendatakse lõikega 1¹, mille eesmärgiks on võimaldada kohtute tööd korraldada nii, et vähem koormavamaid hagi tagamise meetmeid on pädev rakendama ka kohtunikuabi (ja KS § § 125¹ kaudu ka kohtujurist). Käesoleva seadustiku §-i 378 lg 1 punktides 1, 2, 4 ja 5 nimetatud hagi tagamise meetmete rakendamise otsustamiseks ja sellega seotud menetluse läbiviimiseks, sh hagi tagamise asendamiseks raha maksmisega, ühe hagi tagamise abinõu asendamiseks teise hagi tagamise abinõuga või hagi tagamise muutmiseks või tühistamiseks on pädev ka kohtunikuabi. Samuti on sätte kohaselt kohtunikuabi pädev hagi tagamiseks märgete kandmise kinnisturaamatusse või muudesse registritesse otsustamisel. Selliseid hagi eeltagamise asju oli maakohututes 2023. aastal kokku 425, asjade üleandmine kohtunikuabidele vähendab maakohu kohtunike koormust 0,41 ametikoha ulatuses

Paragrahvi 404 kehtetuks tunnistamine

Paragrahvi 404 kehtetuks tunnistamise eesmärk on seadust lihtsustada ja jätta kirjaliku menetluse võimalus väljaspool lihtmenetlust alles vaid poolte kokkuleppel. Kuivõrd muudetud §-i 405 lg 1 kohaselt tõstetakse märkimisväärselt seda summalist ülempiiri, mille raames on lubatud rakendada lihtmenetlust, sh kasutada kirjalikku menetlust, ei ole §-i 404 eriregulatsiooni järgi enam ka vajadust.

Paragrahvi 405 lõike 1 muutmine

Paragrahvi 405 lg 1 muutmise eesmärk on suurendada nende kohtuasjade hulka, kus on kohtul lubatud läbi viia lihtmenetlust. Kui kehtiva seaduse kohaselt on selleks rahaliseks piiriks 3500 eurot põhinõudena ja koos kõrvalnõuetega 7000 eurot, siis eelnõu kohaselt on vastavateks piirideks vastavalt 10 000 eurot ja 20 000 eurot. Selliste menetluste arv, kus hagi maksumus jäi vahemikku 3500-10 000 eurot, oli maakohutute menetluses 2023. aastal 3500 (21,7 % hagimenetlustest). Kui 2023. aastal oli keskmine menetlusaeg lihtmenetluses (hagi maksumus alla 3500 euro) 109 päeva, siis hagnosisid maksumusega 3 500 – 10 000 eurot menetleti keskmiselt 166 päeva. Seega on eeldatav kavandatud muudatusest menetlusaja lühenemine umbes 1/5 hagimenetluste osas. Sellele muudatusele võib vastu väita, et tänase lihtmenetluse regulatsiooni puhul levib kohtunike hulgas hoiak, et lihtmenetlus ei ole oluliselt lihtsam tavalisest menetlusest ning et seadusandja ei ole detailsemalt lahti kirjutanud, milles lihtmenetlusele

omased lihtsustused seisnevad ja kuidas kohus peaks lihtmenetlusi läbi viima. Seda kriitikat arvesse võttes võib juhtuda, et suurendades lihtmenetluse piirmäära, nagu käeolevas eelnõus pakutud, kaasneb risk, et kohtud on lihtsustusi kohaldades veelgi ettevaatlikumad¹. Apellatsioonimenetluses on võimalik kokkuhoidu saavutada ka seeläbi, et siduda lahti TsMS § 637 lg 21 piir TsMS § 405 lg-st 1 ja seada sinna summaline piir, mis on eelnõus ka tehtud, ning jätta lihtmenetluse piir §-is 405 muutmata või teise alternatiivina kohaldada järgnevalt §-idega 406¹ – 406⁶ välja pakutud menetluskorda ka lihtmenetluse asjadele.

Kui eeldada, et lihtmenetlus vähendab ka ühtlasi kohtuniku tööaega keskmiselt 1 tund, väheneks maakohtute tsiviilvaldkonna kohtunike tööaeg kokku 2,19 ametikoha ulatuses.

Paragrahvide 406¹ – 406⁶ lisamine

Paragrahvide 406¹ – 406⁶ seadusesse lisamise eesmärk koos TsMS §-ide 485 lg 5 ja 6 muutmise, § 486 lg 1 p 1 muutmise ning § 487 muutmise ettepanekutega on lihtsustada nende kohtuasjade menetlemist, mis tulevad hagimenetlusse üle maksekäsu kiirmenetlusest (MKKM) põhjusel, et võlgnik esitab vastuväite makseettepanekule. 2023. aastal oli selliseid asju 3969. Olukorras, kus MKKM-s esitatakse vastuväide, on mõlemad pooled kohtuga suhelnud, mistõttu on kohtul olemas mõlema poole kontaktandmed, samuti on eelduslikult tegemist vaieldava asjaga, kus pooled on huvitatud menetluses osalemast. Praegu kehtiva seaduse järgi, kui MKKM-is esitatakse vastuväide, annab maksekäsu osakond asja üldjuhul - kui avaldaja ei ole soovinud vastuväite esitamise korral menetluse lõpetamist - kohtualluvuse järgi õigele kohtule. Asja saanud kohus teeb puuduste kõrvaldamise määruse, millega nõuab vorminõuetele vastava hagiavalduse esitamist ja täiendava lõivu tasumist (TsMS § 487 lg 1). Edasi läheb menetlus tavalise hagimenetluse reeglite järgi (v.a KrtS-i asjad, mis lähevad hagita menetlusse), st küsitakse kostja vastus ja edasi toimub menetlus vastavalt kohtu määratule. Sellise menetlusviisi puudus on suuresti see, et kohus asub eelkõige kirjalikus menetluses töötama selles suunas, et saavutada menetluses täiemahulise hagi esitamine ja sellele põhjalik vastamine, kuigi valdaval osal juhtudest ei ole vaidlus mitte õiguslik, vaid probleem on selles, et võlgnikul, kelle vastu maksekäsu kiirmenetluse avaldus on esitatud, ei ole lihtsalt majanduslikult võimalik tervet nõutavat summat korraga tasuda. Seega asub kohus justkui lahendama õiguslikku probleemi, mida tegelikkuses ei eksisteeri ning olukorra lahendamiseks oleks tunduvalt mõistlikum korraldada asjas kiiresti sisuline istung, kus pooltega asja arutada ning otsida võimalusi asja kompromissi teel lahendamiseks (eelkõige siis leppides kokku maksegraafiku alusel maksimises).

Seetõttu näevad eelnõuga TsMS-i lisatavad §-id ette erilise lihtsustatud menetluse liigi maksekäsust hagimenetlusse üle tulnud asjade lahendamiseks. Eelnõu kohaselt lisatavate sätetega saavutatakse olukord, kus maksekäsu kiirmenetluses vastuväite esitamise korral asja kohtualluvuse järgi menetlev kohus ei küsiks pooltelt esmase menetlustoiminguna kirjalikke seisukohti, vaid määraks eelistungi, mille esmane eesmärk on suunata pooli kompromissile. Kui kompromissi ei saavutata, toimuks istungil võimalikult suurel määral eelmenetlus. Seejärel saab hageja tähtaja enda hagiavalduse esitamiseks koos tõenditega, kostja saab tähtaja vastamiseks koos tõenditega ning pooltele antakse ühine tähtaeg lõppseisukohtade esitamiseks, misjärel teeb kohus kirjalikus menetluses otsuse. Eesmärk on seega suunata võimalikult suur

---

¹ vt nt Maailmapanga märkused Serbia lihtmenetluse määrade kohta

<https://documents1.worldbank.org/curated/en/099062723110532149/pdf/P1709470788a1f07709fe304d54112f235b.pdf>, lk 16 jj, eriti p 48, lk 18-19

hulk vaidlusi kompromissile, vähendada poolte menetluskulusid ning lahendada vaidlus kiiremini ja efektiivsemalt.

Kokkuvõtvalt toovad eelnõu kohased muudatused kaasa selle, et MKKM-es vastuväite esitamise korral toimub menetlus järgnevalt. Kui makseettepanekule esitatakse vastuväide ja avaldaja ei ole avaldanud soovi, et vastuväite esitamisel menetlus lõpetatakse, koostatakse (eelduslikult automaatselt) määrus, millega nõutakse avaldajalt täiendava riigilõivu tasumist. Kui avaldaja täiendavat lõivu ei tasu, siis langeb avaldus menetlusest välja, kuna sellisel juhul saab eeldada, et avaldaja ei pea selle avalduse täiendavat menetlemist vajalikuks. See hoiaks kokku kohturessursse ja menetlusaega.

Täiendava riigilõivu küsimise etapi liigutamine MKKM-i võimaldab välja selekteerida need asjad, kus avaldaja vastuväite pinnalt ei soovi kohtusse pöörduda. Seega kui avaldaja ei pea vajalikuks riigilõivu tasuda, lõpetatakse asja menetlus ja asi hagimenetluseks edasi ei liigu. Praeguse menetluskorra kohaselt selgub see, et avaldaja hagimenetlust ei soovi, sageli alles siis, kui maakohus teeb puuduste kõrvaldamise määruse ja sellele ei reageerita.

Järgmise sammuna (kui täiendav lõiv on laekunud), liigub asi menetlevale kohtunikule, kes peaks üldjuhul 30 päeva jooksul korraldama eelistungi. Sellele eelnevalt pooltelt täiendavaid kirjalikke dokumente ei küsita. Pooltega kokkuleppel võib istungi pidada ka hiljem, kuid see peaks olema pigem erand. Pooltega on võimalik istungaja kokkuleppimiseks ja istungi kutsete saatmiseks suhelda eelkõige kontaktandmetel, mille avaldaja on märkinud MKKM avalduses ja millelt võlgnik on esitanud vastuväite. Eesmärk on säästa aega ja menetluskulusid sellega, et enne istungit ei nõuta pooltelt täiendavaid kirjalikke dokumente. Ka tekkinud esindajakulud on üks olulisi takistusi pooltel kompromissini jõudmisel, pakutava menetluskorra kohaselt oleksid need oluliselt väiksemad. Samuti on ajakulu hagi ja hagile vastuse nõudmisel eelduslikult vähemalt ca kuu aega (minimaalselt 14 päeva hagi esitamiseks (TsMS § 487 lg 1) + minimaalselt 14 päeva hagile vastamiseks (TsMS § 394 lg 5)).

Kuivõrd avaldaja peab MKKM avalduses välja tooma oma nõude ning lühidalt kirjeldama nõude aluseks olevaid asjaolusid ning tõendeid (TsMS § 481 lg 1 p-d 3-5), peaks olema kostjal ja kohtul suures plaanis selge, mida nõutakse ja mis alusel. Kuigi võlgnik enda vastuväidet MKKM-s põhjendama ei pea, siis üldjuhul seda siiski tehakse. Sel juhul on olemas juba MKKM-st mõlema poole esialgsed seisukohad. Vajadusel saavad pooled enda seisukohti istungil täpsustada.

Sellise menetluskorra toimimiseks tuleks koostada kohtute ülene standardne istungikutse, kus lisaks tavapärasele teabele (lihtsas ja arusaadavas keeles) tuleks teavitada pooli, et istungil peavad nad olema valmis enda nõuet ja vastuväiteid põhjendama ja vajadusel viitama, millised tõendid nende väiteid saaksid tõendada. Eesmärk on, et pooled peaksid olema võimelised vajadusel istungil tervikuna oma positsioone selgitama. Standardne kutsevorm vähendab kohtute koormust, kuna iga kohtunik/kohus ei pea ise vaeva nägema, et kutse vormi välja töötada. Praegu kehtestatud kohtukutse blanketil on jäetud hoiatuste, selgituste ja muu teksti sisustamine kohtute enda teha, mis tervikuna ei ole mõistlik, vaid vajaks kesket ühtlustamist.

Kaaluda saab veel ka seda, kas saaks kohustada seadusega pooli isiklikult sellisel esimesel istungil osalema, kuivõrd istungi eesmärk on eelkõige kompromissi sõlmimine (kohustuslik ilmumine on ette nähtud Saksamaa ZPO § 278 lg-s 3). Sellest kohustusest vabaneda saaks TsMS § 346 lg 5 järgse esindaja saatmisega. Kui jätta see kohtu valikuks, nagu kehtiva TsMS § 346 lg 1 järgi, siis oleks vaja kahte kutsevormi – üks menetlusosaliste isikliku kohtusse ilmumise

kohustusega ja teine ilma. Praeguses eelnõu versioonis siiski istungil osalemise kohustust ette nähtud ei ole. Silmas tuleb pidada, et istungi saab läbi viia ka video teel. Sel juhul tuleks poolele, kel puuduvad selleks tehnilised võimalused tagada võimalus osaleda istungil kohtus. Kui kohus otsustab läbi viia istungi vahetult, peaks poolel olema õigus taotleda osalemist videos.

Eelistungil peaks esmalt kohus suunama pooli kompromissile. Kompromissile suunamiseks peaks kohus arutama pooltega nii vaidluse faktilist kui ka õiguslikku külge, selgitama välja, mis on poolte huvid ning selgitada pooltele mh edasist menetluse käiku ja asja tõenäolist lahendust. Seejuures ei ole kohus oma esialgse hinnanguga hiljem seotud. Kui kompromiss jääb saavutamata täidaks istung eelistungi rolli. Kohus peaks välja selgitama, mida hageja nõuab ja millistel asjaoludel ning selgitama pooltelt, millisel õiguslikul alusel hageja nõue võiks saada rahuldatud. Samuti peaks kohus selgitama, milliste asja lahendamise jaoks oluliste asjaolude üle pooled vaidlevad ja millised asjaolud pooled omaks võtavad. Vaidlusaluste asjaolude osas, tuleks selgitada pooltele tõendamiskoormist. Eelistungil tuleks protokollida kompromissi saavutamisel üksnes kompromiss, kohtu selgitused kompromissi tagajärgede kohta ning poolte nõusolek kompromissi tingimustega. Kui kompromissi ei saavutata, siis tuleks protokollida kohtu selgitamiskohustuse täitmine, asjaolud, mille pooled omaks võtavad ning pooltele määratud tähtajad. Samas tuleneb see ka üldistest protokollimise reeglitest, mistõttu ei ole selles osas eriregulatsiooni vaja.

Üldreeglina, kui hageja istungile ei ilmu, tuleks jätta hagi menetlusse võtmata (kuivõrd hagi ei ole veel formaalselt menetlusse võetud). Istungile ilmumata jätmisega näitab hageja, et tal puudub huvi asja menetluse vastu. Hagi menetlusse võtmata jätmisel ei ole välistatud uus kohtusse pöördumine. Problemaatiline on üksnes võimalik aegumistähtaegade edasikulgumine, aga seda saab hageja vältida menetluses osaledes. Kui kostja istungile kohale ei tule, näitab see, et kostja ei ole huvitatud hageja nõude vaidlustamisest. Seega võiks lugeda, et ilmumata jätmisega loobub ta enda vastuväitest ja maksekäsu kiirmenetlus jätkub, st juhul, kui maksekäsu tegemise eeldused on täidetud tehakse maksekäsk. Seejuures peaks tarbijalepingute puhul kohus siiski järgima Euroopa Kohtu praktikast tulenevat *ex officio* kontrollikohustust.

Sisuliselt asja lahendada ei ole selles faasis ilmselt võimalik, kuna eelnõuga pakutava mudeli järgi ei ole pooled kirjalikke seisukohti ega tõendeid esitanud. Asja arutamise edasilükkamisel olukorras, kus pooltel menetluse vastu huvi ei ole ning ühtegi sisulist menetlusdokumenti pole esitatud, ei ole mõtet.

Pärast eelistungit jätkab kohus üldjuhul menetlust kirjaliku menetlusega. Selleks tuleks hagejale anda istungil lühike nt 14 päevane tähtaeg kirjalikult vormistatud hagi ja kõigi vaidlusaluste asjaolude kohta tõendite esitamiseks. Põhjendatud taotlusel võib kohus seda pikendada. Alles peab jääma siiski kohtu hagi menetlusse võtmise kontroll kirjaliku hagi saamisel. Puuduste kõrvaldamise vajadus hagi võiks olla siiski tavapärasest väiksem, kuna eelnevalt peaks istungil olema saadud nõudes ja selle aluseks olevates asjaoludes mingi selgus. Samuti peaks kohus selgitama õigusteadmisteta esindajata menetlusosalistele kirjalikule hagile ja kostja vastusele esitatavaid nõudeid.

Menetluslikult tuleb lubada hagejal oma nõuet MKKM avaldusega võrreldes suurendada, see on ka menetlusökonomiliselt mõistlik olukorras, kus hagejal on kostja vastu materiaalsoiguslik nõue ühest õigussuhtest, on ökonomisem see nõue menetleda ära ühes menetluses, mitte sundida hagejat algamata ka teist kohtumenetlust.

Hagi menetlusse võtmise määruks tuleb anda kostjale tähtaeg hagile vastamiseks ja kõigi enda tõendite esitamiseks. See võiks olla üldjuhul 14 päeva, kui kohus istungil kostja põhjendatud taotlusel pikemat tähtaega ei määra. Peamine erisus võrreldes tavamenetlusega on hagi ja kostja vastuse puhul seisneb selles, et pooled peavad esitama kohe ka kõik tõendid. See, milliseid asjaolusid on vaja tõendada, peaks selguma juba eelistungil. Seega ei oleks vaja määrata pooltele täiendavaid tähtaegu tõendite esitamiseks.

Pärast hagi ja vastuse saamist jätkub menetlus üldjuhul kirjalikult, st kohus määrab pooltele lõplike seisukohtade ja menetluskulu nimekirjade esitamiseks tähtaja ning kohtuotsuse avalikult teatavaks tegemise aja.

Kui pooled on esitanud tõendite kogumise taotlusi, siis tuleks need lahendada enne kirjaliku menetluse määruks tegemist. Arvestades, et edasine menetlus peaks olema kirjalik, siis tunnistaja ütlused tuleks võtta kirjalikult, kui pool ei too välja mõjuvat põhjust, miks tunnistajat on vaja istungil üle kuulata.

Kaalumiskoht on, kas lisaks hagile ja kostja vastusele oleks vaja täiendavat võimalust tõendite esitamiseks? See venitaks ühelt poolt menetlust, aga teiselt poolt võib pooltel olla vaja vastaspoole esitatud tõendite usaldusväärsust kahtluse alla seada. Kui täiendavate tõendite esitamise võimalus anda, siis tuleks seda piiratagi üksnes tõenditega, mis esitatakse vastaspoole tõendite ümberlõkkamiseks.

Kuigi üldjuhul peaksid maksekäsu kiirmenetluses esitatud nõuded tulema lihtsamatest õigussuhetest, võib sekka sattuda ka keerulisemaid vaidlusi, mille lahendamiseks pakutud menetluskord ei pruugi piisata. Seega tuleb kohtule jätta võimalus minna olukorras, kus asja olemus seda õigustab, üle tavalisele hagimenetlusele.

Kui eeldada, et menetluse ümberkorraldamine vähendab kokkuvõttes kohtuniku tööaega 1 tunni võrra, siis tähendaks see 2023. aasta näitel maakohtute töökoormuse vähenemist 2,5 tsiviilvaldkonna kohtuniku ametikoha ulatuses.

Paragrahvi 415 lõike 2 muutmine

Muudatuse eesmärgiks on lühendada TsMS § 415 lg-s 2 sätestatud kaja esitamise tähtaega ja siduda tähtaja algus lahendi kättetoimetamisega, mitte täitemenetlusest teada saamisega. Selleks tuleb TsMS-i § 415 lg 2 teisest lausest välja jätta tähtaja alguse sidumine täitemenetluse alustamisest teadaaamisega.

Täna regulatsiooni ja töökorralduse kohaselt toimub tagaseljaotsuse avaldamine tihti Ametlike Teadaannete kaudu, misjärel alustatakse kostja suhtes täitemenetlust. Kuivõrd täna §-i 415 lg 2 teine lause võimaldab esitada kaja ka 30 päeva jooksul alates päevast, kui kostja sai tagaseljaotsuse täitmiseks algatatud täitemenetlusest teada, tekib praktikas tihti olukordi, kus kaja esitatakse ebamõistlikult pika aja jooksul peale tagaseljaotsuse tegemist. See, millal tagaseljaotsuse alusel täitemenetlust alustatakse, sõltub aga sissenõudjast, mistõttu tekkida enam kui pooleaastane või ka pikem lõtk tagaseljaotsuse tegemise ja täitemenetluse alustamise vahel. Kohtu töö optimaalse korralduse tagamiseks on mõistlik tagaseljaotsusega toimikud sulgeda võimalikult kiirest peale tagaseljaotsuse tegemist, mis tähendab, et mõistlikum on suunata veidi rohkem tähelepanu tagaseljaotsuste kostjale kättetoimetamisele selle asemel, et neid menetlusi uuesti pika aja pärast avada.

Paragrahvi 485 täiendamine lõigetega 5 ja 6

Muudatus on seotud paragrahvide 406¹ – 406⁶ seadusesse lisamisega, tegemist on ühe osaga maksekäsu kiirmenetluse jätkumenetluse lihtsustamisest. Lisatavate lõige eesmärgiks on näha ette, et juhul avaldaja ei ole väljendanud soovi vastuväite esitamise korral menetlus lõpetada, nõuab maksekäsuosakond avaldajalt juhul, kui võlgnik esitab menetluses vastuväite, täiendava lõivu tasumist. Lõige 6 näeb ette, et kui avaldaja täiendavat lõivu ei tasu, siis avalduse menetlemine lõpetatakse ja asi ei lähe üldse üle hagimenetlusesse, st ei järgne ka paragrahvides 406¹ – 406⁶ ettenähtud lihtsustatud menetlust.

Paragrahvi 486 lõike 1 punktide 1 ja 2 muutmine

Muudatus on seotud paragrahvide 406¹ – 406⁶ seadusesse lisamisega, tegemist on ühe osaga maksekäsu kiirmenetluse jätkumenetluse lihtsustamisest. Muudatusega lisatakse § 486 lg 1 p-idesse 1 ja 2 selgesõnaline eeldus, et MKKM avaldus liigub vastuväite saamisel hagimenetlusesse ainult juhul, kui selle eest on tasutud täiendav riigilõiv.

Paragrahvi 487 lõike 1 muutmine

Muudatus on seotud paragrahvide 406¹ – 406⁶ seadusesse lisamisega, tegemist on ühe osaga maksekäsu kiirmenetluse jätkumenetluse lihtsustamisest. Tegemist on tehnilise muudatusega, mis kajastab §-des 406¹ – 406⁶ toimuvaid muudatusi selliselt, et näeb ette, et TsMS § 486 lg 1 p 1 nimetatud juhul toimub menetlus §-ides 406¹ – 406⁶ sätestatud korras, TsMS § 486 lg 1 p 2 nimetatud juhul aga tavapärasel hagimenetluses.

Paragrahvide 509, 516 ja 602 täiendamine

Paragrahvide muutmise eesmärgiks on anda hagita menetlustes senisega võrreldes suurem iseseisev otsustuspädevus kohtunikuabidele (ja KS § § 125¹ kaudu ka kohtujuristidele). Täna on nendel ametnikel juba pädevus viia läbi tervet rida hagita menetlusi, kuid kohtutes ei ole neid tegelikkuses sellistes menetlustes piisavalt rakendatud. Ometi annaks selline kohtunikega võrreldes nooremametnike kaasamine hagita menetlustesse võimalus hoida kokku kohtuniku tööaega, kasutades nende ülesannete täitmiseks odavamat tööjõudu. Teisalt annaks see kohtunikuabidele ja kohtujuristidele võimaluse iseseisvalt vastutust kandes teha õiguslikke otsustusi, mis ei ole õigusemõistmiseks põhiseaduse § 146 mõttes ja niimoodi omandada kogemusi, et kandideerida kohtunikuks. Pankrotimenetluses näeb kohtujuristi ulatusliku pädevuse ette PankrS § 84¹, füüsilise isiku maksejõuetuse menetluses FIMS § 6.

2023. aastal oli isiku surnuks tunnistamise ja surmaaaja tuvastamise asju maakohtutes 114, selliste asjade üleandmine kohtunikuabidele vähendaks maakohtu kohtunike töökoormust 0,21 ametikoha ulatuses. Äraolija varale hoolduse seadmise asju oli 2023. aastal kokku 116, selliste asjade üleandmine kohtunikuabidele vähendab maakohtu kohtunike töökoormust 0,13 ametikoha ulatuses. Juriidilise isiku juhatuse ja nõukogu asendusliikme, audiitori, erikontrolli läbiviija määramise asju oli 2023. aastal maakohtutes kokku 147, asjade üleandmine kohtunikuabidele vähendaks kohtunikke koormust kokku 0,36 ametikoha ulatuses. Kokku väheneks maakohtu kohtunike koormus TsMS § 509, 516 ja 602 täiendamisest 0,7 ametikoha ulatuses.

Paragrahvi 637 lg 2¹ muutmine

Paragrahvi 637 lg 2¹ muutmine on seotud TsMS § 405 lg 1 muudatusega ning selle eesmärgiks on suurendada neid rahalisi piire, mille korral apellatsioonkaebus võetakse menetlusesse üksnes

juhul, kui maakohtu otsuses on antud luba edasikaebamiseks või kui maakohtu otsuse tegemisel on selgelt ebaõigesti kohaldatud materiaaõiguse normi või on selgelt rikutud menetlusõiguse normi või on selgelt ebaõigesti hinnatud tõendeid ja see võis oluliselt mõjutada lahendit. Uuteks piirideks on 10 000 eurot põhinõude põhiselt ning 20 000 eurot koos kõrvalnõuetega. Sätte muutmise tulemusena tuleb sättes ettenähtud rahalistesse piiridesse jäävate asjade puhul apellatsioonkaebuses tänasest olulisemat rõhku pöörata selle selgitamisele, miks apellant leiab, et maakohus on ebaõigest kohaldanud materiaaõiguse normi või mille seisneb menetlusõiguse normi rikkumine või tõendite ebaõige hindamine ning kuidas selline rikkumine tõi kaasa ebaõige lahendi. Kui selliseid asjaolusid apellatsioonkaebuses piisavalt selgelt esile toodud ei ole, võib kohus jätta apellatsioonkaebuse läbi vaatamata. Muudatus peaks tooma kaasa selle, et sättes ettenähtud rahalistesse piiridesse jäävates asjades ei ole automaatselt tagatud kohtuasja teistkordne läbivaatamine ringkonnakohtus, vaid selgelt suunatakse fookus sellele, mida maakohus apellandi arvates valesti teinud on.

Sättesse lisatakse ka uus teine lause, mis näeb ette, et kui apellant vaidlustab maakohtu otsust väiksemas ulatuses kui Vabariigi Valitsuse kehtestatud kuupalga kümnekordne alammäär, menetleb ringkonnakohtus apellatsioonkaebust üksnes juhul, kui maakohtu otsuse tegemisel on selgelt ebaõigesti kohaldatud materiaaõiguse normi või on selgelt rikutud menetlusõiguse normi või on selgelt ebaõigesti hinnatud tõendeid ja see võis oluliselt mõjutada lahendit. Analoogne summaline piirang kaebeõigusele kehtib juba täna kassatsioonimenetluses (TsMS § 679 lg 4). Säte täiendab sama lõike 1 esimest lauset. Kui esimese lause kohaselt on summaline piirang seotud tsiviilasja hinnaga, siis teine lause sätestab piiri ka sellele, mis ulatuses apellant otsust vaidlustab. Tulemusena peab apellant sätte esimesest lausest tulenevatest piiridest välja jääva tsiviilasja hinnaga asja puhul, milles ta ringkonnakohtus soovib vaidlustada üksnes väiksemat osa, selgelt välja tooma, milles seisneb maakohtu poolt otsuse tegemisel materiaaõiguse normi selge ebaõige kohaldamine või on menetlusõiguse normi selge rikkumine või on tõendeid selgelt ebaõige hindamine ning miks see võis oluliselt mõjutada lahendit.

Paragrahvide 661, 663 ja 664 muutmine

Paragrahvide 661, 663 ja 664 muutmise eesmärgiks on võimaldada maakohtu määrustele esitatud määruskaebuste suunamine otse ringkonnakohtule, v.a kohtunikuabide ja kohtujuristide määrused. Siia peaks vaatama juurde andmeid, kui palju maakohus TsMS § 663 lg 4 kohaselt rahuldab määruskaebuse täies ulatuses. Ringkonnakohtus kontrollib nagunii määruskaebuse vastavust nõuetele, st TsMS § 663 lg 1 nõudeid. Ei ole kindel, et sealt suurt koormust reaalselt ringkonnakohtule kaasneks (st kaasneks maakohtus täies ulatuses rahuldatud määruskaebuste võrra).

2023. aastal esitati maakohtute kaudu ringkonnakohtutele kokku 1577 määruskaebust, millest 1030 oli hagita asjades. Kui eeldada, et maakohtu kohtuniku keskmine tööaeg ühe määruskaebuse läbivaatamiseks on 1 tund, vabastaks määruskaebuste esitamine otse ringkonnakohtutele maakohtunike tööaega kokku 0,99 ametikoha ulatuses.

Paragrahvi 666 lõike 3 muutmine

Hagita menetluses tehtud menetlust lõpetava määruse peale esitatud määruskaebuse vaatab tänase seaduse kohaselt läbi ja lahendab ringkonnakohtu kolmeliikmeline koosseis. Kuivõrd enamik hagita menetluses lahendatavaid kohtuasju ei ole aga Põhiseaduse § 146 mõttes

õigusemõistmise asjad ning põhimõtteliselt võiks neid seadusandja vastava otsuse korral lahendada ka mõni haldusorgan, siis ei ole paljudes neis asjades põhjendatud asja lahendamine ringkonnakohtu kolmeliikmelises koosseisus. Seetõttu tehakse eelnõus ettepanek sätestada TsMS §-i 666 lg 3 teise lausena reegel, mille kohaselt lahendab ringkonnakohtus TsMS §-i 475 lg 1 p-ides 1-7, 9-11, 12¹-12², 14, 14¹, 15, 15¹, 15² ja 16 nimetatud hagita menetluses tehtud menetlust lõpetava määruse peale esitatud määruskaebuse üks ringkonnakohtu kohtunik. Loetelust on välja jäetud hagita perekonnaasjad, äriühingu osanikele ja aktsionäridele hüvitise suuruse määramine (nn *squeeze-out* vaidlused), korteriomandi- ja kaasomandiasjad ning avalikult kasutatavale teele juurdepääsu, maaparandussüsteemi eesvoolu ja tehnoarajatiste talumise asjad, kuna nendes lahendab kohus eelkõige küsimust, kas üks isik saab teiselt midagi nõuda, mistõttu kuuluvad need menetlused klassikalise õigusemõistmise hulka ning nende lahendamise hagita menetluses on seadusandja ette näinud eelkõige otstarbekusest lähtuvalt.

Kokkuvõte kavandatud muudatuste mõjust kohtunike töökoormusele

Kavandatud muudatused langetavad maakohtu kohtunike töökoormust kokku 6,79 ametikoha ulatuses /aastas. Kui 2023. aastal oli maakohtu kohtuniku keskmine arvestuslik töökoormus, ennekoike arvestamata kohtunike pensionile siirdumise tõttu ajuti suurenenud töökoormust², 1532 töötundi, siis muudatuste tulemusena peaks sama töömahu säilimisel keskmine arvestuslik koormus olema 113 töötundi madalam.

Mõju kohtunikuabide (kohtujuristide) töökoormusele

Kõikide seni kohtunike täidetud ülesannete üleandmine kohtunikuabidele, arvesse võttes samaaegselt ka menetluse lihtsustumist ja eeldades, et kohtunikuabide muu töökoormus ei vähene, toob kaasa kohtunikuabide teenistuskohade suurendamise vajaduse 1 teenistuskoha võrra. Kui asja lahendab edaspidi osaliselt kohtujurist³, on kohtunikuabi töökoormuse suurenemine väiksem.

---

² Keskmine koormus arvesse võttes asjade jagamise koormuse vähenemist pensionile siirdumisel jm kohute tööjaotusplaanidega ettenähtud koormuse vähendamist (välja arvatud noorkohtunike koormus ja kohtu esimehe ja kohtumaja juhi/osakonna juhataja koormusevähendused) 1659 töötundi

³ Et kohtunik töötab koos kohtujuristiga (kohtuniku arvestusliku normkoormuse puhul on eeldatud nn 1+1 töömudeli), tähendaks kohtuniku koormuse vähenemine automaatselt ka kohtujuristi koormuse samaväärset arvestuslikku vähenemist. Seega olukorras, kus senine kohtuniku töökoormus läheks üle kohtujuristi iseseisvaks tööülesandeks, oleks kohtujuristide summaarse koormuse vähenemine 5,6 ametikohta.